

ВІДГУК

офіційного опонента Маріної Олени Сергіївни
на дисертацію Кузьменко А.О.

"Лінгвоспецифічні властивості інфантичних віршованих текстів
(на матеріалі англomовних творів для дітей дошкільного віку)",
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
за спеціальністю 10.02.04 – германські мови

У царині наукових досліджень дитячої літератури спостерігається величезні лакуна – дитяча поезія! Вона постає своєрідною "Попелюшкою"¹ з-поміж інших жанрів дитячої літератури, адже її репрезентованість у наукових пошуках і відповідно на наукових конференціях релевантної тематики є доволі обмеженою. Тим не менш, світова філологічна спільнота, занурена в міждисциплінарний контекст дослідження дитячої літератури, представлена зокрема Міжнародним товариством з дослідження дитячої літератури (IRSL)² та Асоціацією дитячої літератури США (ChLA)³, занепокоєна причинами відсутності "адекватної теорії" дитячої поезії. Назви збірок, монографій і статей, наче взагалі ставлять під сумнів або відкидають можливість оформлення універсальної теорії дитячої поезії. На кшталт, *Confronting the Snark: Non-Theory of Children's Poetry* (P. Hunt) (*не-теорія*), *Can Children's Poetry Matter?* (R. Flynn) або *Impossibility of Children's Fiction and Poetry* (J. Rose) (*неможливість*). Альтернативно, науковці немов роз'єднують явища поезії і дитинства, суто лінгвістично дистанціюють їх за допомогою сполучника, як-от *Poetry and Childhood* ("Поезія та дитинство" див. пос. 1).

Насправді, за цими назвами стоять найактуальніші й найболючіші питання у дослідженні дитячих поетичних текстів: Чи варто або можливо і до якої міри вивчати дитячу поезію крізь призму феноменів "дитина" та "дитинство"? Хто є "дитина" у світі та в дитячій літературі: текстовий або соціокультурний конструкт, який створює дорослий?

¹ Styles M. *Poetry and Childhood* / M. Styles. – UK : Trentham Books, 2010.

² International Research Society for Children's Literature. – www.irsl.com

³ Children's Literature Association. – www.childlitassn.org

Найпалкіші дискусії точаться навколо "фантома дорослого" в дитячій літературі та поезії, оскільки в них конструюється світ, першим в який вступає дорослий – як автор, як виробник книг, а дитина постає читачем і реципієнтом готового продукту, створюваного ним.

Отже, перш за все, **актуальністю** відзначається **об'єкт** дослідження Кузьменко Анастасії Олексіївни – англomовні інфантичні віршовані тексти для дітей дошкільного віку –, що є фрагментом і продуктом сучасного англomовного поетичного дискурсу для дітей. По-друге, дисертація вписується в загальний **міждисциплінарний** контекст лінгвістичних досліджень взагалі та дитячої поезії зокрема, що також визначає її **актуальність**. Авторка спирається на теоретичні надбання психології та інфантології, а теоретико-методологічним підґрунтям роботи обирає когнітивно-комунікативну парадигму лінгвістики, що дає їй змогу виявити лінгвокогнітивні та функціональні властивості сучасних англomовних інфантичних віршованих текстів (далі – ІВТ), шляхи й способи їх вербального аранжування.

Дисертантка ставить перед собою доволі амбітну **мету** – виявлення когнітивно-комунікативної організації англomовних інфантичних віршованих текстів, якої успішно досягає через вирішення низки конкретних **завдань**, серед котрих відзначимо: розробку типології тематико-ідеографічних типів англomовних ІВТ; окреслення концептосистеми ІВТ шляхом реконструкції інвентарю концептів, що в них об'єктивовано; встановлення специфіки побудови та функціонування темпоральної, модальної і персональної мереж ІВТ, на яких ґрунтується їх предикативна організація. Успішному досягненню мети сприяє **методика** дослідження, яка охоплює три етапи – *підготовчий, власне дослідницький і завершальний*, кожний з яких знаходить покрокове втілення. Розроблений і ретельно описаний алгоритм дослідження та методи, застосовані авторкою, забезпечують переконливість і достовірність отриманих результатів.

Матеріалом дослідження послужили 1000 англomовних ІВТ, репрезентовані чотирма жанрово-ідеографічними типами – загадками, рахівничками, скоромовками і екшен-віршами, обсягом 250 одиниць кожен.

Новаторським у роботі є застосування і подальша розробка термінопонять "інфантичний віршований текст" з виокремленням низки жанрових різновидів (екшен-вірші, інфантичні віршовані загадки, рахівнички та скоромовки) та "інфантична картина світу". **Новизною** відзначається побудова моделі дискурсивно детермінованої концептосистеми IBТ, що складається з низки концептів різного ієрархічного статусу – висхідного та спадного рівнів абстракції. Обґрунтованість, своєчасність і результативність цієї ідеї авторки підтверджується її суголосністю з концепцією Р. Цура, фундатора когнітивної поетики, стосовно наявності в семантичній структурі словесних знаків ознак різного ступеня абстрагування, що дозволяє виділити різні види категоризації (Л.І. Белехова, О.С. Маріна, R. Tsur, J. Gebser). Виходячи з когнітивної специфіки IBТ, що в роботі пояснюється зокрема через поняття категоризації і концептуалізації, Анастасія Олексіївна пропонує власне визначення інфантичного віршованого тексту. Він є змістовно й композиційно завершеним художньо-описовим повідомленням фольклорного характеру, що постає як вербально ціліснооформлена комунікативна одиниця малого формату, витримана в єдиному тематичному реєстрі та яка відбиває систему цінностей, максимально наближених до життєвого світу дитини дошкільного віку, і має на меті задоволення її розважально-ігрових та інформаційно-пізнавальних потреб і в такий спосіб стає засобом її соціалізації. Безперечно, новим є визначення засобів і способів граматичного оформлення IBТ через виявлення їх предикативної мережі та синтаксичної організації.

Теоретичне значення дисертації обумовлюється її внеском у низку сучасних напрямів лінгвістики, зокрема в лінгвоконцептологію у ракурсі окреслення концептуального простору англійських IBТ із встановленням міжконцептуальних зв'язків. Виявлення стилістичного аранжування IBТ шляхом виокремлення репертуару домінантних стилістичних засобів, що функціонують у їх жанрово-ідеографічних різновидах, детермінує внесок у

лінгвостилістику. Крім того, результати та висновки дисертації є валідними для інфантологічних досліджень.

Практична значущість рецензованої дисертації містить можливості її використання у викладанні нормативних дисциплін, а саме: стилістики та лексикології англійської мови, теоретичної граматики, а також у спецкурсах з лінгвістики тексту, когнітивної та комунікативної лінгвістики. Крім того, матеріали та висновки роботи можуть бути застосовані на семінарських заняттях, у науковій, науково-методичній роботі та при виконанні магістерських, дипломних і дисертаційних робіт.

Дисертація чітко і логічно структурована відповідно до її дослідницьких завдань. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаної літератури, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу та додатків. Загальний обсяг праці – 289 сторінок (основний зміст – 187). У дисертації подано 4 рисунки, 2 таблиці та 10 додатків; бібліографія містить 453 найменування, з яких 147 іноземною мовою.

У **першому** розділі *"Місце і роль віршованого тексту в інфантичній картині світу"* авторка закладає теоретичні підвалини дослідження, демонструючи інтерпретаційно-аналітичні здібності у характеристиці і уточненні ключових понять: картини світу, тексту, дискурсу, інфанта, а також у висвітленні кореляції понять текст та дискурс, мовна картина світу та інфантична мовна картина світу. Окреслюються загальні принципи організації поетичного тексту з огляду на дитячу поезію. Оponentові імпонує виважений та логічно виведений висновок стосовно поетизації інфантичної картини світу, що продиктовано, серед іншого, характером взаємодії дитини з навколишньою дійсністю (с. 42). Ця думка підтверджується і тим, що свідомості людини взагалі властивий творчий характер (G. Lakoff, M. Johnson, M. Turner). Розділ є "прозорим" для сприйняття читачем (*reader-friendly*), у даному разі опонентом. Перш за все, це виявляється у чіткому визначенні та тлумаченні ключових понять роботи, на зразок потрактування феномена інфанта в лінгвістичному переломленні (див. напр. с. 21).

Саме у цьому розділі дисертації аналітичному огляду підлягають жанри

дитячої літератури, зокрема *література дітей* і *література для дітей*, "парасольковим" терміном для яких визначається дитяча (інфантична) література (с. 38-41), що ще раз свідчить на користь **актуальності** роботи. Адже проблема статусу "дитини-поета" неодноразово постає на міжнародній арені⁴.

У другому розділі *"Теоретико-методологічні передумови вивчення інфантичного віршованого тексту"*, виходячи з **системного, когнітивного та функціонального** принципів (с. 60-61) у межах когнітивно-комунікативної парадигми лінгвістики розробляється комплексна методика аналізу сучасних англomовних IBT. Дисертантка окреслює **лінгвокогнітивний** (ідеографічно-тематичний і лінгвоконцептологічний ракурси) та **комунікативно-функціональний** підходи (предикативний, синтаксичний та лінгвостилістичний ракурси), які є методологічним підґрунтям дослідження. Дослідниця впевнено крокує кожним етапом, застосовуючи відповідні "знаряддя" – загальнонаукові та галузево-лінгвістичні методи аналізу на кожному з них.

Третій розділ *"Лінгвокогнітивні властивості інфантичних віршованих текстів"* присвячено розробці жанрово-ідеографічної типології IBT і окресленню їх концептосистеми із встановленням внутрішніх і зовнішніх кон'юнкційних зв'язків між концептами. Увагу дисертантки зосереджено на чотирьох жанрах інфантичних віршованих текстів для дітей дошкільного віку, що належать до ігрового фольклору, а саме: на екшен-віршах, рахівничках, загадках і скоромовках. Кожний жанр підлягає детальному аналізу в розрізі його тематичної спрямованості й римо-метричної організації. Логічним і обґрунтованим є перехід від жанрово-ідеографічної типології IBT до реконструкції їх концептосистеми, що складає концептуальне підґрунтя кожного жанру. Концептосистема IBT тлумачиться як складне ментальне утворення, у якому вирізняються одиниці висхідного і спадного рівнів абстракції, ієрархічно пов'язані між собою відношеннями гіперо-, гіпо-, мезо- і катанімії. Зазначається, що гіпоконцепти ФАУНА, ФЛОРА,

⁴ Livingston M.C. The Child as Poetry: Myth or Reality? – 2010.

СТРАВИ, РЕЧІ, ГАРДЕРОБ, ТІЛО, СТОСУНКИ, ЕМОЦІЇ, СПОРТ, СВЯТА, РЕЛІГІЯ Разом з підпорядкованими їм більш дрібними (ката)концептами є константами інфантичної картини світу. Своєрідну когнітивну мапу інфантичної концептуальної картини світу подано у додатку В-1 (с. 235) дисертації і на с. 10 автореферату.

Четвертий розділ *"Функціонально-семантичне аранжування інфантичних віршованих текстів"* сфокусовано на виявленні предикативної організації ІВТ, що вибудовується через переплетення темпоральної, модальної і персональної мереж. Синтаксичне аранжування ІВТ репрезентовано в ракурсі варіювання й комбінаторики простих і складних речень (пара-, гіпо- та політаксис). Завершальним акордом стає визначення лінгвостилістичних особливостей ІВТ. Домінантні стилістичні засоби виокремлено та проаналізовано з огляду на їх функціональне навантаження. Авторка доходить висновку, що за допомогою різних видів конвергенції преферентних стилістичних засобів підкреслюється емоційність думки, гострота сприйняття, надзвичайність буденного та створюється атмосфера чарівного й казкового. Завдяки глибокому лінгвістичному аналізу дослідниця поступово "плете" своєрідне мереживо композиційно-мовленнєвої структури ІВТ.

Загалом дисертація сповідує актуальний у сучасній лінгвістиці метод статистичних підрахунків з відповідним візуальним підкріпленням у формі таблиць і графіків у додатках. За допомогою кількісного аналізу уможливилось виявлення і підтвердження тих чи інших тенденцій у конструюванні сучасних англомовних інфантичних віршованих текстів, а також дослідженню додається більша об'єктивність і валідність.

Автореферат і публікації Кузьменко А.О. повністю відбивають зміст дисертації. Виклад основних положень не викликає сумнівів. Розглянуте дослідження заслуговує на схвалення. Позитивною є і апробація дослідження.

Водночас як і кожна наукова розвідка дисертація, що розглядається, не позбавлена деяких дискусійних питань. Хочу наголосити на загальному

позитивному висновку щодо обговорюваної роботи й підкреслити, що висловлювані зауваження не стосуються принципових концептуальних положень дисертації.

1. Об'єктом дисертації виступають *інфантичні віршовані тексти*, суголосно з цим термінопоняття *віршований текст* вживається у змісті та в тексті роботи відповідно. Натомість, у першому розділі авторка пише про загальні принципи організації *поетичного тексту* (п. 1.3.1. с. 33-36) та *поетизацію* інфантичної картини світу (п. 1.3.2. с. 36-41), при цьому зазначаючи, що версифікація належить до одного з основних елементів поетичного тексту (с. 35). У цьому зв'язку виникає запитання: в чому дисертантка вбачає різницю між поетичністю і віршованістю, поетичним і віршованим текстом, якщо така взагалі є? Версифікація не завжди є ключовою ознакою поетичних текстів. Згадаймо, наприклад верлібр, або вільний поетичний текст, що не передбачає віршування або чіткої ритміко-метричної організації. Або вірші прозою (*prose poems*). Усвідомлюючи специфіку досліджуваного емпіричного матеріалу, все ж таки зазначу, що на арені поетичної творчості сьогодення з'являються достеменно нові жанри поезії, як-от поетичні тексти-інтерв'ю чи дигітальні поетичні тексти, які, знову таки, не вирізняються віршованістю.

2. Наступне запитання-розмірковування стосується понять тексту та дискурсу, застосованих в контексті роботи. У назві дисертації позиціонується дослідження саме інфантичних віршованих *текстів*, а у першому розділі йдеться про лінгвальну природу *дискурсу* й тексту (п. 1.1. с. 13-20), на с. 8 зазначається, що концептосистема інфантичних віршованих текстів є дискурсивно детермінованою, а на с. 12 йдеться про дискурсивну сполучуваність концептів. Безперечно, зрозуміло, що інфантичний віршований текст (як і будь-який інший текст) є продуктом або фрагментом інфантичного поетичного дискурсу та відповідно дитячого художнього (поетичного) дискурсу. Чи могли б Ви оминати феномен *дискурсу* в Вашій

роботі з огляду на те, що в фокусі Вашої уваги *текст*? І що Ви розумієте під концептосистемою, яка є дискурсивно детермінованою?

3. Інше полемічне зауваження торкається визначення інфантичного віршованого тексту як художньо-описового повідомлення фольклорного характеру. Будь-який художній і поетичний текст містить опис. Чи варто додавати означення описовий до характеристики віршованого тексту. Тим більше, що, наприклад, у жанрі екшен-віршів опис відіграє найнепомітнішу роль, адже їх ключовим завданням є спонукати до дії, а не описати її. Як слушно зазначає Анастасія Олексіївна, створення художнього образу в цьому жанрі відбувається завдяки додаванню третього елементу до слова та музики – дії, у результаті чого розширюється уявлення дитини про навколишній світ у тривимірному форматі: поняття – слово – дія. У термінах когнітивної поетики цю формулу можна декодувати таким чином: екшен-вірші в поєднанні з музикою і дією слугують тим містком, через який передкатегоріальна когнітивна діяльність дитини, пов'язана із її сенсорним досвідом, її орієнтацією у світі оформлюється у категоріальну (тут словесну). Таким чином, дитина як *a body in the world* (тіло в світі) трансформується в дитину як *a body in the language* (тіло в мові)⁵.

4. Деякі роздуми викликає термін *конституювання*, який в дисертації застосовується у різних контекстах, як-от конституювання дискурсу (с. 8), конституювання предикативної мережі (с. 7), конституювання інфантичних віршованих текстів (с. 55) тощо. У тлумачних словниках слово "конституювання" пояснюється як "встановлення, визначення складу, змісту чого-небудь". З'являється це поняття і в феноменології Е. Гуссерля і потрактовується як таке, що включає цілу низку проблем і методів аналізу, що дозволяють схопити багатовимірні процеси формування свідомістю людини його предметної цілісності. На мою думку, в деяких випадках, термін конституювання може мати синонімічні варіанти, які б краще

⁵ Coats K. The Meaning of Children's Poetry: A Cognitive Approach// International Research in Children's Literature. – vol. 6, iss. 2. – 2013. – С. 127 – 142.

На підставі ретельного аналізу дисертації, автореферату та основних публікацій вважаю, що дослідження Кузьменко Анастасії Олексіївни "Лінгвоспецифічні властивості інфантичних віршованих текстів (на матеріалі англomовних творів для дітей дошкільного віку)" відповідає вимогам п. 11, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затверджені постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а її автор, Кузьменко Анастасія Олексіївна, *заслуговує* на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови.

Власноручний підпис
Марімої О. С.
завіряю: ст. інспектор ВК
Віктор Волосинський
14.05.2014 р.